

Ջարկիր քընարիդ հընչուն լարերին,
 Թո՛ղ նրանք խօսեն կեանքի ցաւերից.
 Լեզու տո՛ւր անգամ անխօս քարերին,
 Դալուկ դէմքերից վանիր սև թախիծ...
 Երգի՛չ—դու կեանքի առաքեալ—զաւակ,
 Կեանքը հըրաշունչ երգի է կարճաւ.
 Երգիր, որ լոյսի կա՛յ սուրբ յաղթանակ,
 Որ կա՛յ և կը գա՛յ ոսկի առաւօտ...

Ալ. Ժատուրեան

ՀԱՅ ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ

Հումգարիայի եւ Տրանսիլուանիայի հայերը: «Հանդէս Ամսօրեայ»-ից (1905 թ., № 1) քաղում ենք հետևեալ տեղեկութիւնները.

Այլեայլ տեսակ աչքով նայելով ու այլեայլ ակնոցէ դիտելով՝ «Հումգարիայի և Տրանսիլուանիայի ազգայիններու թիւը թէ՛ կը նուազի և թէ՛ կը բազմանայ, ինչպէս որ դիտողը կ'առու, կը նայի ու կը գննէ:

1. Կան՝ որոնք ազգային կը համարին զանոնք միայն, որոնք ազգային հայ արարողութեամբ մկրտուած ու դրոշմուած են:

2. Շատերը՝ ազգային կը համարին զանոնք ալ, որոնք՝ թէպէտ ըստ հայ արարողութեան մկրտուած չեն, որովհետեւ չեն գտած ազգային քահանայ որ զիրենք մկրտէ ու դրոշմէ—և կամ չունին յատուկ ազգային եկեղեցի ու ժողովրդապետութիւն՝ ուր որ կարենային մկրտուիլ.—սակայն հայ կը համարուին, անոր համար, վասն զի իրենց պապերն ու նոյնիսկ իրենց ծնողներն ազգային էին, ըստ հայ արարողութեան մկրտուած: Անուննին ալ առ բանիս վկայ է, ու ամեն ազգային զիրենք հայ կը ճանչնայ:

3. Կան անանկներ ալ, որոնք՝ ազգային կը համարին զանոնք միայն, որոնց լեզուն հայերէն է:—Այս իմաստով առնելով՝ Հումգարիայի և Տրանսիլուանիայի մէջ բնականապէս շատ քիչ ազգային պիտի ըլլայ. մանաւանդ եթէ նկատելու ըլ՝

լանք զանոնք՝ որոնք, ո՛չ ըստ հայ արարողութեան մկրտուած են, և ոչ ալ չորս ծանօթ եկեղեցիներուն իրաւասութեան տակ են.—ուստի անոնց չեն վերաբերիր:

Իշխանութիւնն այս ակնոցէն նայելով՝ Հոռնգարիոյ և Տրանսիլուանիոյ մէջ՝ միայն երկու հազար եօթը հարիւրէն քիչ մ'աւելի ազգային կը գտնէ պաշտօնապէս: Աս բանս՝ այսպէս համարելու իրաւունք կը համարի անո՛ր համար, որ նախ՝ հայերէն չեն խօսեր, երկրորդ՝ հայ ծէսով մկրտուած չեն ու երրորդ՝ ասոնք իրենք զիրենք իբրեւ ազգային անցընել տուած չեն աշխարհագրին մէջ:

«Հաստատութեամբ կրնանք ըսել, որ թէ Հոռնգարիայի և թէ Տրանսիլուանիայի մէջ՝ չկայ քաղաք, գիւղ, աւան, կայն՝ ուր որ աւելի կամ նուազ ազգային չգիտնուին»:

Յօդուածագիրը ամփոփելով իր ասածները գտնում է որ Հոռնգարիայի և Տրանսիլուանիայի մէջ խոռնուազն 10—12,000 հայ պէտք է լինի:

Սուղանի հայերը: Աֆրիկայի խորքերից, Խարթում քաղաքից, ստացած մի մասնաւոր նամակից հետեւեալ հետաքրքրական տեղեկութիւններն ենք քաղում:

«Այստեղ գտնուող հայերս առ հասարակ 1895—96 թ. թրքական արհաւիրքներէն պրծած և ժամանակ մը եգիպտոս, անկէ ալ հոս հաստատուածներ ենք: Ընդամենը 50 հոգի հայիւ ըլլայ թիւերնիս, և դժբախտաբար ամենքս մէկ տեղ չենք, ցրուած ենք քանի մը քաղաքներու մէջ. այդ անպատեհութիւնն է որ արգելք կ'ըլլայ լսարան մը կամ ուրիշ ազգային հաստատութիւն մը հիմնելու համար»:

Նիւթական վիճակնիս լաւ է. ամենքն ալ վաճառակա՜նութեամբ կ'ըրաղին, գրեթէ ոչնչով եկածներէն այսօր ամենքն ալ դիրքի տէր եղած են: Այս օրերս հայ երիտասարդ մը ամուսնացաւ հայ օրիորդի մը հետ. ամբողջ հայերս ներկայ գտնուեցանք հարսանեաց հանդիսին և այդ պատեհ առթիւ հանգանակութիւն մը բացինք ս. էջմիածնայ Մայր Աթոռին համար. ներկայներէն ամենքն ալ անխտիր մասնակցեցան. այդ հանգանակութեան արդիւնքը եղաւ 34 եգիպտական ոսկի, հանգանակութիւնը դեռ պիտի շարունակենք»:

Կիպրոսի հայերը: «Մուրճում» (1904, № 1, էր. 187, 188) գետեղած համառօտ տեղեկութիւններից մեր ընթերցողը գիտէ, որ այդ կղզու մօտ 283 հազար ազգաբնակչութիւնից միայն

562 հոգի են հայեր. այդ ողորմելի քանակութիւնը, ի հարկէ, անկարող էր ազգային հաստատութիւններ պահպանել: Եւ այդ հաստատուեց այն տիւրք փաստով, որ Կիպրոսի միակ հայկական հաստատութիւնը՝ «Կիթարան-Որբանոցը», ինչպէս իմանում ենք մի մասնաւոր նամակից, հարկադրուած էր փակուել «գրամական անապահովութեան» պատճառով: «Որբանոցի» բոլոր գոյքերը խնամակալութեան հրահանգով փոխադրուած են Գահիրէ (Նգիպտոս): Տեսնենք այդտեղ ևս, մայր երկրից կրտուած, կարճի են արմատներ գցել և աճել «ազգային» հաստատութիւնները: Կասկածում ենք...

S.

ԹԻԻՐԲԻԱՅԻ ՖԻՆԱՆՍՆԵՐԸ

Սրանից շուրջ տաս տարի առաջ՝ 1893 թ. մեզ յաջողուեց այցելել Թիւրքիայի մի քանի քաղաքները: Ո՛րքան մօտից էինք ծանօթանում այն տեղերում տիրող կարգ ու սարքի հետ, այնքան մեր մէջ ամրանում էր այն համոզմունքը, որ ուտից մինչև գլուխ փտել, նեխուել է Թիւրքիան:

Ամեն քայլափոխում ամեն ինչ ասում էր, որ տիրող ընդհանուր դրութիւնը չի կարող այլևս երկար շարունակուել և թէ Թիւրքիայի, որպէս մի անկախ պետութեան՝ օրերը արդէն հաշուած են: Պէտք է աւելացնենք որ Թիւրքիայի մասին այդ կարծիքը կարելի էր պատահել թէ Նւրոպայում և թէ Տոյն իսկ Թիւրքիայում: Այն ժամանակ ինձ թւում էր, որ Թիւրքիայի մօտալուտ անկման մասին էլ չի կարող լինել երկու տարբեր կարծիք:

Բայց ժամանակը արագ ընթանում էր և քաղաքական անցքերը Թիւրքիայում քանի գնում սոսկալի կերպարանք էին ստանում: Նւրոպական առաջադէմ մամուլը ամեն օր յայտարարում էր հասարակութեանը Թիւրքիայի սնանկութեանը մասին, աւելի ևս՝ նրա մօտալուտ բաժանման մասին. և, սակայն ոչ Թիւրքիայի բաժանումը, ոչ էլ պաշտօնական սնանկութեան փոթորիկը անցաւ այդ պետութեան վրայով: Ո՛րքան աւելի արեւելքի քաղաքական հորիզոնի